

РАЗВОЈ НАРКО-ТЕРОРИЗМА КРОЗ ПРИЗМУ МОРФОГЕНЕТСКЕ ТЕОРИЈЕ – СТУДИЈА СЛУЧАЈА ФАРК-А

Сажетак: Предмет рада је развој нарко-тероризма пре и након Хладног рата. Наиме, уочено је повећање учешћа терористичких група у организованом криминалитету, а нарочито у трговини дрогом од 90-их година прошлог века, међу којима је и колумбијска група ФАРК. Хипотеза коју ћемо покушати да докажемо у раду је да се учешће терористичких група у организованом криминалитету повећава како се смањује њена идеолошка потпора, али и да је то рационални избор у циљу самог опстанка групе. Одговор ћемо покушати да дамо управо анализом развоја ФАРК-а, и то користећи се морфогенетском теоријом. Морфогенетска теорија почива на основама критичког реализма, те подједнаку улогу признаје и друштвеној структури и деловању актера, али и омогућава праћење њиховог односа кроз време. Управо због тога сматрамо да је она најпогоднија за анализу комплексних и динамичних појава као што је нарко-тероризам. На почетку рада најпре правимо преглед литературе у којој се дају различита одређења нарко-тероризма, након чега сагледавамо главне претпоставке и предности морфогенетске теорије. На крају рада ауторка ће понудити своју анализу развоја ФАРК-а кроз призму морфогенетске теорије, те сагледава који су фактори довели до његовог интензивнијег учествовања у трговини дрогом од 90-их, као што су губитак идеолошке оштрице унутар групе и на међународном плану, али и сама борба за опстанак групе у непријатељском окружењу класног рата у Колумбији.

Кључне речи: нарко-тероризам, морфогенетска теорија, ФАРК, трансформација, идеологија, рационални избор

Увод

Након пада Берлинског зида 1989. године и смањењем опасности од војног сукоба, свет се суочио са безбедносном претњом другачије природе—

---

* stevanovic.kosa@gmail.com

претњом од нарко-тероризма. С обзиром да није једноставан задатак дефинисати ни тероризам ни организовани криминалитет, још теже је дефинисати појам нарко-тероризма. Циљ овог рада је најпре да појасни појам нарко-тероризма, али и да понуди одговор на наше истраживачко питање—зашто је дошло до повећања сарадње тероризма и организованог криминалитета од 90-их година.

Оно што најпре представља проблем у проучавању нарко-тероризма јесте то што је он састављен из две појаве изразито различитих мотивација. Иако се тероризам и организовани криминалитет различито дефинишу, можемо видети да се појмовна одређења слажу у виђењу да је тероризам врста политичког насиља мотивисана религијским, политичким или идеолошким циљевима, док је организовани криминалитет мотивисан остваривањем профита. Тако тероризам, с једне стране, представља „сложени облик организованог групног...политичког насиља” (Симеуновић 2009, 80), са циљем изазивања дубинских друштвених промена. С друге стране, организовани криминалитет је врста „имовинског криминалитета” који „карактерише постојање криминалне организације” (Игњатовић и Шкулић 2010, 26), те за циљ има прибављање материјалне користи за припаднике те криминалне организације.

Такође не постоји ни јединствена дефиниција нарко-тероризма, што додатно компликује проблем. Наиме, нарко-тероризам се од почетка употребе тог термина одређивао на бројне начине. Он је најпре означавао употребу терористичких метода од стране и за циљеве организованих криминалних група (UPI Archives 1982), затим је сматран „светском завером” с циљем подривања западне демократије путем преплављивања америчких улица дрогом (Ehrenfeld 1987), док га америчка Управа за борбу против наркотика—ДЕА (*Drug Enforcement Administration*) види као подврсту тероризма (Hutchinson 2002). Ми се слажемо са становиштем да је нарко-тероризам подврста тероризма и да представља учествовање терористичких група у трговини дрогом и сматрамо да се криминализација побуњеничких и терористичких група повећава смањивањем њене идеолошке и политичке потпоре, али такође представља и одговор на изазове самом опстанку организације. Ову хипотезу ћемо тестирати на основу анализе најдуговечније побуњеничке групе ФАРК (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*—Революционарне оружане снаге Колумбије) користећи морфогенетску теорију.

Ауторка ће најпре у раду изнети преглед различитих одређења нарко-тероризма. Након тога ћемо сагледати основне елементе и предности морфогенетске теорије. Ауторка сматра да морфогенетски приступ који је развила Арчер (Archer 1982) пружа велики потенцијал за боље разумевање споја тероризма и организованог криминалитета и његову трансформацију од 90-их година. Овај теоријски приступ проналази решење између вечитог дуалитета између структуре и актера. Наиме, ми сматрамо да било који правац који не узима у обзир улогу, како историјског и политичког контекста, тако и улогу појединаца и група као рационалних актера, не може да пружи адекватно објашњење сложене појаве као што је нарко-тероризам. На крају рада користећи се морфогенетском теоријом, покушаћемо да објаснимо трансформацију ко-

лумбијске организације ФАРК из левичарски оријентисане гериле у нарко-терористичку групу након 90-их година прошлог века.

Концептуализација нарко-тероризма

Термин нарко-тероризам, као и сама појава, везују се за подручје Јужне Америке, где су и настали. Овај регион је током периода Хладног рата био поприште интензивних конфликата и ратова између класа унутар самих држава, али и шире борбе за идеолошку превласт између две суперсиле—САД-а и СССР-а. Зато није случајно што су овде настале бројне левичарске гериле, као што су ФАРК, Ослободилачка национална армија—ЕЛН (*Ejército de Liberación Nacional—ELN*), Народна ослободилачка војска—ЕПЛ (*Ejército Popular de Liberación—EPL*) у Колумбији, покрет 26. јул (*Movimiento 26 de Julio*) на Куби и Сендеро Луминосо (*Sendero Luminoso—Сјајни пут*) у Перуу.

Термин нарко-тероризам први пут је употребљен управо у вези са Сендером Луминосом, и то од стране перуанског председника Фернанда Белаунде Терија (*Fernando Belaúnde Terry*) 1983. године, који је термин употребио да означи нападе на полицију за сузбијање наркотика од стране те гериле. Након тога, термин нарко-тероризам се нашироко користио да означи деловање герила у Колумбији и Перуу. Чак је у једном новинском наслову из новембра 1984. године, термин нарко-тероризма коришћен да би се осудио злочин убиства 19 људи који су радили на искорењивању коке, а које је наводно починио Сендеро Луминосо (Lupsha 1989, 62). Међутим, испоставило се да герила није била одговорна за ова убиства, већ перуанска војска, која је радила по наређењима трговаца дрогом. С обзиром на ово, можемо да приметимо да је од самог почетка термин нарко-тероризам био обојен политичким значењем, чија је сврха била најпре да се снажно осуди и ослаби деловање левичарских герила. Међутим, етикетирање није ништа ново у политици, јер, како истиче Симеуновић (2009, 94) „самоестетизација је очито дубоко у природи политике”, те власт увек, поред тога што користи еуфемизме за своје деловање, такође покушава и да делегитимизује противника.

Нарко-тероризам се од стране неких аутора одређује кроз хладноратовску реторику, те на пример Еренфелд (Ehrenfeld 1987) сматра да је то појава која представља заверу Русије да се подрије америчка демократија. Ово је став и Кантрела (Cantrell 1992, 4) који наводи да у нарко-тероризам могу бити укључени „побуњеници, обавештајне службе или државни званичници који желе да извезу револуцију и трговци дрогом”, при чему су ти државни званичници искључиво представници комунистичких земаља. С друге стране идеолошког спектра, међутим, следи одговор који упире прстом у сарадњу САД-а са „Контрама” (*Contras*) из Никарагве, које су биле укључене у трговину дрогом, као и учествовање ЦИА-е (*Central Intelligence Agency—CIA*) у трговини дрогом у југоисточној азијској регији „Златни троугао” (Лаос, Мјанмар и Бурма), познатој по производњи хероина. Тако Скот и Маршал (Scott and Marshall 1998) сматрају да је тзв. „рат против дроге” коју су САД повеле 80-их година, запра-

во само оправдање за њихову борбу против побуњеника у Латинској Америци, те да су спонзорисањем Контри, саме САД учествовале у нарко-тероризму. Овакво дефинисање, које долази са обе стране идеолошког спектра, може се сврстати у категорију политичких и пропагандних закључака, где није јасно подвучена црта између политике и науке. Управо из тог разлога Вардлоу (Wardlow 1988) упозорава на опасност од употребе термина који су набијени емоцијама и политичким и идеолошким импликацијама и која стога замагљује праву слику и природу друштвених појава, а да термин нарко-тероризам у потпуности треба избегавати.

Након завршетка Хладног рата, међутим, уочено је повећање рада на томе да се нарко-тероризам објасни на нешто систематичнији начин. Сам термин, као и појава нарко-тероризма, састављени су од две речи и две појаве—тероризма и илегалне трговине наркотицима (која представља врсту организованог криминалитета). Управо из тог разлога, неки аутори га објашњавају наглашавајући једну од ове две појаве. Тако Лупша (*Lupsha*) прави своју класификацију и ставља акценат на организовани криминалитет те сматра да је „прави” нарко-тероризам насиље које чине трговци дрогом у циљу застрашивања државе и њених представника, те је за њега ово „Тип 1” нарко-тероризма (Lupsha 1989, 63–65).

Међутим, неки аутори у проучавању појма нарко-тероризма акценат стављају на други део ове речи, те га виде као подврсту тероризма. Тако Симеуновић (2009) нарко-тероризам смешта у класификацију тероризма према методама које се претежно користе. Он сматра да је нарко-тероризам последица потребе терористичких група да се обезбеди сталан извор прихода, које се стога упуштају у делатности организованог криминалитета, а најчешће трговину наркотицима (Симеуновић 2009, 84). Америчка ДЕА такође дефинише нарко-тероризам као подврсту тероризма „у којем терористичке групе или повезани индивидуалци учествују директно или индиректно у узгајању, производњи, транспорту или дистрибуцији контролисаних супстанци и новца прибављених из ових активности”, али и у „опорезивању, обезбеђивању, или у другим активностима повезаним са трговином дрогом у циљу унапређивања или финансирања терористичких активности” (Hutchinson 2002). Међутим, Министарство одбране САД-а одређује нарко-тероризам као „тероризам коришћен зарад остваривања циљева трговаца дрогом”, што је у супротности са дефиницијом коју пружа ДЕА (Hartelius 2008, 1).

Неки аутори нарко-тероризам виде као континуум по којем се креће однос тероризма и организованог криминалитета. Тако Макаренко (*Makarenko*) посматра нарко-тероризам из два угла—као коришћење организованог криминалитета у сврху финансирања терористичких активности и као стварање савеза између терористичких и криминалних група. Она сматра да се тероризам и организовани криминалитет крећу по континууму кроз различите фазе сарадње, док се не споје на средини. На континууму постоје 4 могуће фазе у њиховом међусобном односу: 1) савези, 2) оперативне мотивације, 3) спајање и 4) „црна рупа”, када држава постаје заточеник оваквих хибридних организација (Makarenko 2004, 131–138). Шели и Пицарели (*Shelley and Picarelli*) су такође

развили свој линеаран континуум, где се уочава пет различитих фаза овог односа. Наиме, они сматрају да терористичке групе на почетку користе криминалне методе, као што су фалсификовање докумената или изнуде, али да није дугачак пут од усвајања метода до сарадње тероризма и организованог криминалитета. Након усвајања метода, ове групе често почињу да купују услуге једна од друге, те напослетку и да чешће сарађују и деле заједничке циљеве, што Шели и Пицарели називају симбиотском везом (Shelley and Picarelli 2005, 53).

Бјорнехед (*Björnehed*) наглашава двоструко значење појма нарко-тероризам и сматра да његово дефинисање зависи од дела речи који је наглашен. С обзиром на вишезначност термина и непостојање јасне дефиниције, он означава не само спој трговине дрогом и тероризма у једној организацији, већ и спој између различитих терористичких и криминалних организација, чије су везе углавном интернационалне природе. Бјорнехед такође истиче да је, у циљу бољег разумевања нарко-тероризма, важно разумети сличности и разлике између терористичких и криминалних организација, те прави користан преглед истих. Као неке сличности јављају се криминална природа ових организација, прикривеност деловања, структура, као и потреба за разменом ресурса, док су разлике очите у циљевима и мотивацијама (Björnehed 2004, 308–312).

Хартелиус (*Hartelius*) сматра да је дефиниција нарко-тероризма више политички конструкт, него што има прецизно одређење у криминалистици, те да на крају онај који има моћ над језиком додељује значење свим терминима, па и овом. Ово је видљиво у идеолошкој употреби овог термина од стране неких аутора који га повезују са комунизмом, али не и са америчким акцијама у југоисточној Азији 1960-их и 1970-их. Он, међутим, одређује нарко-тероризам као „део илегалног комплекса дроге, насиља и моћи, где су илегална трговина дрогом и илегална употреба моћи постале здружене на такав начин да угрожавају демократију и владавину права” (Hartelius 2008, 2–3).

Гомис (Gomis 2015) је, међутим, изразито критичан према термину нарко-тероризам и сматра да не би требало мешати тероризам и организовани криминал, јер се тако само покушава поједноставити изузетно сложен проблем. Сличан став заступају и Милер и Дамаск (Miller and Damask 1996), који сматрају да је термин нарко-тероризам мистификован и да је као концепт настао првенствено ради остваривања интереса америчких администрација Регана (*Reagan*) и Буша (*Bush*). Наиме, на основу тог концепта они су добили подршку за интензиван „рат против дроге”, који је био обележен инвазијом на Панаму 1989. године под изговором хапшења Мануела Норијега (*Manuel Noriega*), који је био умешан у трговину дрогом. Степанова (*Stepanova*) такође сагледава концепт нарко-тероризма из критичког угла, те сматра да је тероризам само једна од могућих тактика коју користе оружане групе у настојању да остваре своје политичке, религијске или идеолошке циљеве, док је трговина дрогом само један од могућих начина финансирања њихове активности (Stepanova 2011, 122).

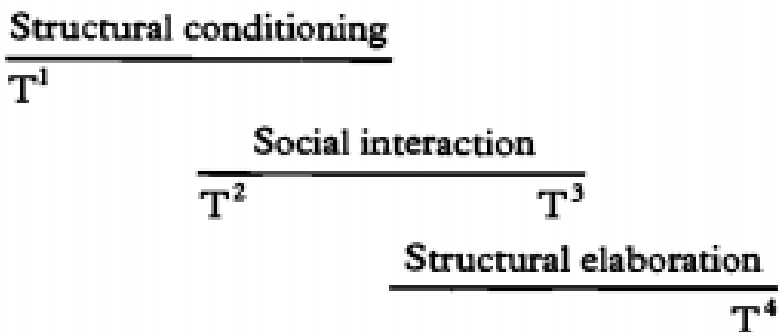
Морфогенетска теорија

Морфогенетска теорија се базира на критичко-реалистичкој теорији, која претпоставља да свет постоји независно од наше спознаје, али и да се не могу сви односи директно посматрати, те да постоје дубоке структуре у друштву које се не дају уочити. Међутим, иако постоје неки процеси и феномени које не можемо директно посматрати, можемо уочити њихове последице, док постојање структура најбоље објашњава друштвено деловање (видети Марш и Фурлонг 2005). Управо из разлога што за реалисте постоји разлика између „стварности” и „појавности”, они не верују нужно да су појаве и процеси онакви каквим се испољавају, нити да је оно што актери кажу заиста тако (30).

Тако и морфогенеза у друштвеном смислу има различито значење од оног које има у природи, с обзиром да је у природном окружењу то несвестан процес, док је у друштвеној стварности то процес који зависи од људске активности. Још прецизније, Арчер истиче да било који процес који изазива друштвене промене мора да садржи: 1) структурисане људске односе (зависност од контекста), 2) људске активности (зависност од активности) и 3) људске идеје (зависност од концепата). Управо овај дијалектички приступ морфогенетске теорије—односно уважавање како друштвене структуре, тако и људског деловања—нуди могућност за боље разумевање сложених питања као што је нарко-тероризам, и превазилази једностране и поједностављене приступе који предност дају или структури или деловању (Archer 2020, 138).

У средишту морфогенетског приступа је управо однос структуре и деловања у времену, са полазишном идејом да структура претходи деловању, док након деловања долази до промене у тој структури (Меканула 2005, 279). У Фигури 1 је приказана шема морфогенетског циклуса.

Фигура 1. *Морфогенеза структуре (Archer 1995, 193).*

Структурно условљавање које је на Фигури 1 обележено ознаком T¹ означава прву фазу морфогенетског циклуса, која се односи на контекст у којем се дешава деловање актера. Тај контекст је последица ранијег деловања и интеракције између актера и представља почетне и предодређене услове који

утичу на интересе и могућности људи, као што су образовне и пословне могућности. Ово условљавање контекста најчешће се дешава кроз поделу популације на социјалне групе које теже или одржању структуре или промени исте, с обзиром на то да постојећа структура дистрибуира различите интересе различитим групама у тачки Т2 (Archer 1995, 77). Тек у оквиру тог већ постојећег скупа услова могућа је друга фаза циклуса—социјална интеракција, која се дешава у периоду између тачака Т2 и Т3. Ова интеракција се обично дешава у виду сукобљавања или преговарања с другим актерима. Она је такође снажно условљена структурним факторима, али је одликује и моћ актера да независно утичу на догађаје (Меканула 2005, 280). У овој фази се појединци и групе налазе у међусобној интеракцији у оквиру које они теже да остваре своје интересе користећи своје способности, знање и могућности, структурално предодређене и дате у тачки Т2. Када говоримо о друштвеним групама, у периоду између Т2 и Т3, оне се сукобљавају међусобно у циљу обликовања неке друштвене форме, организације или праксе, што може значајно варирати од места до места у зависности од локалних околности (Archer 2020, 141–142).

Трећа фаза циклуса је структурна елаборација, која се дешава у тачки Т4. Ова фаза је последица деловања и интеракције који су се одигравали у периоду Т1–Т2 и у њој се у одређеној мери мењају структурни услови. Ове промене су исход сукоба и компромиса између појединаца и група у претходној фази, и оне могу одговорати неким актерима, док по неке могу бити неповољне. Стога, можемо видети да се структура не ствара поново, већ долази до њеног преображаја, тј. морфогенезе. Такође треба истаћи да Т4 истовремено представља завршну тачку једног циклуса и почетну тачку наредног, у којем су актери под утицајем промењених структурних услова. Међутим, у тачки Т4 може доћи, не до структурне елаборације, већ до структурне репродукције, када структурни услови остају мање–више непромењени. Ово се може догодити услед неуспеха појединаца и група да спроведу одређене промене, или због успеха одређених актера у одржавању статуса кво (Меканула 2005, 280).

Оно што је јако важно истаћи јесте да у процесу морфогенезе у тачки Т4 долази до промене, не само у структури, већ и у актерима и то је оно што Арчер назива дуплом морфогенезом. То је процес када актери доводе до структурне и културне елаборације, али такође долази и до елаборације самих актера (Archer 1995, 247). Такође, актери су, како каже Арчер, носиоци нечега, те су тако они актери социо-културног система у којем су рођени, али су исто тако носиоци системских обележја која они сами трансформишу. У морфогенетској теорији, када се говори о актерима говори се о колективитетима и групама који деле одређене заједничке „животне шансе”. С обзиром да морфогенетска теорија почива на критичком реализму, те има многе заједничке теоријске претпоставке са марксизмом, тако и морфогенетска теорија полази од становишта да те животне шансе почивају на расподели средстава, која зависи од односа између оних који имају средства и имовину и оних који немају, оних који поседују моћ и оних који је не поседују, оних који дискриминишу и оних који су дискриминисани. Ове релације су све односи између колективитета (257).

Приликом великих економских промена долази и до поновне поделе популације на оне којима је у интересу очување тренутног економског система и оне којима је у интересу промена, а у зависности од ситуације у којој су се сада нашли, и то углавном без њихове намере (Archer 2020, 144). Ово заступа и теорија политичке економије, која је такође утемељена у критичком реализму, и заступа Марксово схватање да људи улазе у релације које су зависне и независне од људске воље, тј. иако су те релације социјалног карактера, оне су на начин објективне (Porroга 2011, 46). Однос структуре и релација између актера у теорији политичке економије, али и у морфогенетској теорији сажето се може објаснити речима Маркса да људи стварају своју историју али не под условима које су сами створили (48).

Морфогенеза нарко-тероризма—случај ФАРК-а

Иако је спој тероризма и организованог криминалитета започео током Хладног рата, он се интензивирао управо након његовог завршетка. Такође не можемо рећи да је тај спој једнодимензионалан, нити да је остао исти током времена. На пример, колумбијска група ФАРК је започела своје деловање као левичарски оријентисана побуњеничка група, која је за циљ имала да се у турбулентним временима у Колумбији, када је земља била разорена класним ратом, превратима и политичким убиствима, бори за права сељака, који су живели у руралним деловима земље и који су деценијама били потлачени. Ова унутрашња нестабилност била је додатно погоршана геополитичком и идеолошком борбом између Запада и Истока, те су земље Трећег света биле изложене и спољним притисцима и служиле као шаховска табла за игру великих сила.

Наиме, ФАРК је настао у јеку грађанског рата у Колумбији између конзервативаца и либерала, познатог под називом *La Violencia* (Насиље), који је трајао 1948–1958. Он је настао као марксистичко-лењинистичка герила, која је за циљ имала да прекине са традиционалном олигархијском влашћу потомака конквистадора, али и са политичким притисцима и претњама усмереним на колумбијски суверенитет који су долазили од САД-а још од почетка 20. века. Управо су унутрашња превирања и крвави грађански рат с једне стране, и геополитичка борба између САД-а и СССР-а за утицај у Јужној Америци с друге, представљали контекст у којем је настао ФАРК 1966. Овај целокупни контекст, који обухвата и унутрашњу и спољну политичку и друштвену ситуацију у време настанка ФАРК-а 1966. године, представља нам полазну тачку морфогенетског циклуса—Т1.

ФАРК, међутим, није био једина група која је спроводила одређене активности ради остваривања својих интереса у Колумбији. Као главни идеолошки противници лево оријентисаној герили биле су паравојне милиције, подржане од стране владе, САД-а и земљопоседника. Наиме, године 1968. усвојен је Закон 48 којим је дозвољено војсци да организује и наоружава цивилне „само-одбрамбене” јединице. Тако је војска започела са организовањем парамилитарних структура, које су биле финансиране и од стране нарко-трговаца,

земљопоседника и великих компанија (Leech 2011, 29). Дакле, можемо видети да су у Колумбији постојале многе групе са својим различитим интересима, који су били условљени њиховим друштвеним положајем. Наиме, ту је било неколико мањих левичарских герила, поред ФАРК-а, као што су ЕЛН, ЕПЛ И М-19, које су се бориле за спровеђење револуције и остваривање своје власти у земљи, затим нарко-трговци, који су тежили остваривању материјалне добити за себе и паравојне милиције, које су биле повезане с нарко групама и радиле у њиховом интересу. Све ове групе су биле у међусобној интеракцији и покушавале на најефикаснији начин да остваре своје циљеве и интересе. Тако су нарко-трговци и припадници паравојних формација постали природни савезници јер су имали комплементарне интересе у виду освајања и задржавања материјалних добара.

С обзиром на своје огромно богатство и велике амбиције, нарко трговци су куповали велике површине плодне земље, на којој су запошљавали припаднике паравојних група, или су чак правили своје оружане групе. Тако су трговци дрогом између 1983. и 1985. године купили чак 2,5 милиона ари земље, што је представљало чак 1/12 плодног земљишта у Колумбији, коју су чувале њихове приватне армије (Tate 2001, 165). С друге стране, десничарски одређене паравојне милиције су биле оријентисане на одржање статуса кво и доминације богатих земљопоседника. ФАРК је од кока бума 70-их година до 1982. године одбијао да учествује у трговини дрогом, јер је сматрао да је трговина дрогом продукт капитализма и да омогућава његово јачање. Међутим, на Седмој конференцији 1982. године, ФАРК званично доноси одлуку да почне да опорезује трговце дрогом како би финансирао своје активности (Velez 2001, 163). Управо из овог разлога, ми ћемо 1982. годину узети као тачку Т2 у нашем морфогенетском циклусу, када почиње интензивније учешће ФАРК-а у трговини дрогом.

ФАРК је 80-их најпре сарађивао са картелом из Меделина, предвођеним Паблом Ескобаром, те је чувао њихове лабораторије кокаина, али и наплаћивао порез сељацима који су гајили коку (Henderson 2012, 174). ФАРК је овим путем остварио велику материјалну добит, којом је повећао своју војну спремност и бројчано се проширио. Међутим, како наводи Норман (Norman 2018, 639), увиђа се разлика у методама и опсегу учествовања ФАРК-а у послу са коком између два периода—први период је од Седме конференције до почетка 1990-их година (1982–1991), а други период је након 1991. године. У овом првом периоду након Седме конференције, ФАРК је углавном имао регулаторну улогу и бавио се управљањем тржишта коке, чувањем лабораторија за прављење кокаина и аеродромских pista за транспорт кокаина, али и прикупљањем пореза од сељака који су се бавили гајењем коке и нарко трговаца. У другом периоду, који је наступио од 1991. године, ФАРК се упустио у „вертикалну интеграцију”, што је значило директно учествовање у продаји коке, а касније и у производњи и кријумчарењу кокаина. Током 90-их, однос нарко-трговаца и ФАРК-а се променио, јер је дошло до повећане сарадње паравојних формација и нарко-трговаца, те су се припадници ФАРК-а плашили да посредници у трговини дрогом раде за парамилитарце (649–650).

Сукоб ФАРК-а са нарко трговцима и парамилитарцима се нарочито заострио након великог успеха комунистичке партије на изборима 1986. године и након крађе кокаина који је припадао медељинском картелу од стране ФАРК-а. Преломни тренутак за развој ФАРК-а десио се 1990. године, јер је његов главни идејни и политички вођа Јакобо Аренас (*Jacobo Arenas*) умро, недуго након инаугурације новог председника Цезара Гавирије (*César Gaviria*) (Spencer 2011, 76–77). Смрт Аренаса је био ненадокнадиви губитак за ФАРК, с обзиром да је представљао његов идеолошки, политички и интелектуални ослонац. Мадалони (Maddaloni 2009, 17) истиче да је смрт Аренаса имала тренутни утицај на деловање ФАРК-а, поготово што се тиче учешћа у трговини дрогом. Наиме, Аренас је изричито био против тога да се ФАРК превише умеша у трговину коком, јер је сматрао да ће превелика блискост са организованим криминалом пољуљати поверење народа који га подржавао. Међутим, након Аренасове смрти, ФАРК је повећао учешће у производњи и трговини кокаином и појачао своје везе са трговцима дрогом.

Фактори који су такође значајно утицали на промену позиције и тактика ФАРК-а јесу велике интернационалне промене крајем 90-их година, обележене падом Берлинског зида 1989. године. Пад Берлинског зида и распад Совјетског Савеза су означили значајну прекретницу и озбиљан ударац за све левичарске покрете у свету. Ови догађаји су значајно ослабили и комунистичке партије, како широм Латинске Америке, тако и у Колумбији, те је ФАРК морао да се прилагоди на пад комунизма и СССР-а, с обзиром на то да је на тај начин изгубио подршку од великог и моћног савезника. Ортиз (Ortiz 2002) наводи да је ФАРК, у окружењу које је наступило након Хладног рата, изашао из оквира традиционалне латиноамеричке гериле и брзо се прилагодио новонасталој ситуацији тако што је развио нове политичке оријентације, ресурсе и стратегије. Ово је, према његовом мишљењу, омогућило ФАРК-у да опстане као организација, јер се дистанцирао од пропасти комунистичког блока и ублажио своју идеолошку реторику. Наиме, ФАРК више није тражио дубинску и темељну промену друштва, засновану на комунистичким принципима, већ се залагао за промену државе у ону која ће бити ефикаснија (Ortiz 2002, 131). Због свега наведеног, за тачку Т3 у нашем циклусу узимамо 1990. годину, када се завршава цео један важан период у историји, како ФАРК-а и Колумбије, тако и целог света. Стога се у нашем морфогенетском циклусу интеракција између тачака Т2 и Т3 одвија у временском раздобљу 1982–1990 године.

Тачку Т4 представља нам 1991. година, када почиње ново раздобље развоја ФАРК-а, али и његовог односа са трговином дрогом. На челу ФАРК-а је, након смрти Јакоба Аренаса, остао само његов војни лидер Мануел Маруланда Велез (*Manuel Marulanda Vélez*), те је правац деловања ФАРК-а постао изразито војно оријентисан, без чврстог идеолошког правца. Те године је коалиција под именом Симон Боливар герилска координација (*Coordinadora Guerrillera Simón Bolívar —CGSB*), коју су чинили ФАРК, ЕПЛ и ЕЛН, започела са серијом терористичких и герилских акција, које су биле много веће по обиму од претходних акција. Те године, гериле су извеле 425 напада на безбедносне снаге, насупрот 169 напада 1990. године, од којих је 61 напад био на инстала-

ције, 195 напада узнемиравања, 100 заседа и 69 урбаних напада. Број убијених припадника војске је био 461, насупрот 339 у 1990. години, док је 276 њих заробљено (Spencer 2011, 78). Од почетка 90-их, ФАРК је, поред терористичких напада, значајно повећао и своје учешће у трговини дрогом. Убиство главног нарко боса и вође картела из Медељина Пабла Ескобара 1993. године, оставило је вакуум на тржишту дроге који је ФАРК попунио, заједно са бројним малим криминалним групама, које су настале.

Након смрти Пабла Ескобара долази до пада великих картела и до настајања многих малих криминалних група које су заузеле тржиште дрогом. Ове новонастале групе биле су децентрализоване, мање по обиму и нису биле организоване по вертикалној хијерархији. У овој новој подели тржишта дроге значајно место је заузео и ФАРК, који је постао све више укључен у процес производње и трговине дрогом. Наиме, ФАРК је своје делатности у илегалној производњи дроге проширио на сарадњу са интернационалним криминалним групама, те је сада одређивао цене кокаина, контролисао тржиште дроге у деловима земље у којима је његово присуство било доминантно, а такође је учествовао и у изнудама страних компанија, и спроводио велики број отмица (Cook 2011, 27). За време примирја ФАРК-а и колумбијске владе 1999–2002, током администрације Андреса Пастране (*Andrés Pastrana*), ФАРК је интензивирао учешће у трговини кокаином у демилитаризованим зонама. Поред проширивања поља коке, ФАРК је куповао и кока пасту коју је касније препродавао, правио је лабораторије за производњу кока пасте и кокаин хидрохлорида, али је и контролисао транспорт кокаина из демилитаризоване зоне (Cunningham et al. 2013, 481).

Након тачке Т4 почиње нови циклус развоја ФАРК-а, који је, као што смо видели, обележен променом како војне стратегије, тако и односа према трговини дрогом. Тај нови циклус почиње од 1991. године када у битно промењеним околностима и друштвено-политичком контексту, опет долази до трансформисања неких група, као што је ФАРК, нестајања неких других, као што је Медељински картел, али и редеофинисања трећих, као што је трансформација највеће парамилитарне групе Уједињене само-одбрамбене снаге Колумбије—АУЦ (*Autodefensas Unidas de Colombia—AUC*) у више мањих криминалних организација, познатих под шпанским акронимом за криминалне банде—ВАСРИМ (*Bandas criminales*). Можемо рећи да се овај нови циклус завршава 2016. године, када је потписано примирје између ФАРК-а и председника Колумбије Хуана Мануела Сантоса (*Juan Manuel Santos*), након чега је дошло до демобилизације 13.185 бораца ФАРК-а до јануара 2020. године (colombiarease.org).

Закључак

Након пада Берлинског зида и великих геополитичких промена дошло је до повећања нарко-тероризма. Међутим, иако пад СССР-а представља битну преломну тачку у историји, сами спољно-политички фактори нису довољни да

се објасни та промена. Ауторка сматра да је за разумевање сваког односа између тероризма и организованог криминалитета неопходно да разумемо и обухватимо међународни политички и друштвени контекст, али и друштвено-политичку ситуацију унутар земље у којој се тај однос дешава. Такође сматрамо да је изузетно важно признати да и друштвени услови и активности актера играју подједнаку улогу у објашњењу било које друштвене појаве, па тако и нарко-тероризма. Управо зато сматрамо да је најпогоднији теоријски оквир за изучавање нарко-тероризма морфогенетска теорија која нуди велики потенцијал за објашњење јер управо признаје важност и структуре и деловања.

На почетку рада смо најпре изложили концептуализацију нарко-тероризма да бисмо стекли бољи увид у то шта он представља. Након тога направили смо преглед морфогенетске теорије Арчер, како бисмо појаснили на којим претпоставкама она стоји и какав потенцијал има у објашњавању друштвених појава и њихових промена кроз време. На крају рада смо покушали да сагледамо развој ФАРК-а, који је постао једна од најпознатијих нарко-терористичких група од 90-их година, управо кроз призму морфогенетске теорије. Одређивањем кључних тачака у морфогенетском циклусу развоја ФАРК-а, покушали смо укратко да покажемо да је комбинација унутрашњих и спољних структуралних фактора, али и њима условљена интеракција актера, оно што је одредило да се ФАРК развије од левичарске гериле у нарко-терористичку организацију.

Наиме, за нашу почетну тачку анализе Т1 узели смо 1996. годину, када је ФАРК настао у атмосфери интензивног и жестоког класног рата у Колумбији. За развој ФАРК-а као нарко-терористичке групе јако је битна интеракција са осталим актерима између тачака Т2 и Т3, у периоду 1982–1990. За тачку Т2 узели смо 1982. годину, када је ФАРК донео званичну одлуку о опорезивању сељака који се баве гајњем коке. Током 80-их ФАРК се налази у интеракцији са осталим актерима унутар Колумбије, те на почетку сарађује са нарко трговцима и чува њихове лабораторије кокаина. До краја 80-их ФАРК се налази на једној зарађеној страни, док се нарко трговци и паравојне групе налазе на другој. Године 1989. пао је Берлински зид, а наредне године умире идеолошки вођа ФАРК-а Јакобо Аренас који се оштро противио томе да ФАРК дубље буде укључен у трговину дрогом. Након Аренасове смрти ФАРК добија изузетно војни карактер и улази дубље у трговину дрогом, те се с правом говори о његовој „вертикалној интеграцији” у трговини дрогом. Управо стога ми за тачку Т4 узимамо 1991. годину када почињу интензивни терористички напади од стране ФАРК-а, али и производња, посредовање и трговина кокаином. Ова тачка представља и почетак новог циклуса у којем ФАРК испуњава вакуум који је остао након распада великих картела Медељин и Кали и постаје снажан играч на тржишту кокаина.

Литература

1. Игњатовић, Ђорђе, и Милан Шкулић. 2010. *Организовани криминалитет*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
2. Марш, Дејвид, и Пол Фурлонг. 2005. „Кожа, а не кошуља: онтологија и епистемологија у политичкој знаности”. У *Теорије и методе у политичкој знаности*, ур. Дејвид Марш и Гери Стокер, 16–40. Загреб: Факултет политичких знаности.
3. Меканула, Стјуарт. 2005. „Структура и дјеловање”. У *Теорије и методе у политичкој знаности*, ур. Дејвид Марш и Гери Стокер, 265–285. Загреб: Факултет политичких знаности.
4. Симеуновић, Драган. 2009. *Тероризам*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
5. Archer, Margaret S. 1982. “Morphogenesis versus Structuration: On Combining Structure and Action”. *The British Journal of Sociology* 33 (4): 455–483.
6. Archer, Margaret S. 1995. *Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Archer, Margaret S. 2020. “The Morphogenetic Approach: Critical Realism’s Explanatory Framework Approach”. In *Agency and Causal Explanation in Economics*, eds. Peter Róna and László Zsolnai, 137–150. Cham: Springer.
8. Björnehed, Emma. 2004. “Narco-terrorism: The merger of the war on drugs and the war on terror”. *Global Crime* 6 (3–4): 305–324.
9. Cantrell, Alvin D. 1992. *Drugs and Terror: A Threat to US National Security*. Carlisle Barracks: U.S. Army War College.
10. Cook, Thomas R. 2011. “The financial arm of the FARC: A threat finance perspective”. *Journal of Strategic Security* 4 (1): 19–36.
11. Cunningham, Dan, Sean Everton, Greg Wilson, Carlos Padilla, and Doug Zimmerman. 2013. “Brokers and Key Players in the Internationalization of the FARC”. *Studies in Conflict & Terrorism* 36 (6): 477–502.
12. Ehrenfeld, Rachel. 1987. *Narco-Terrorism: The Kremlin Connection*. Washington: Heritage Foundation.
13. Gomis, Benoît. 2015. *Demystifying ‘Narcoterrorism’*. Swansea: Global Drug Policy Observatory.
14. Hartelius, Jonas. 2008. *Narcoterrorism*. New York: EastWest Institute.
15. Henderson, James D. 2012. *Víctima de la Globalización: La Historia de Cómo el Narcotráfico Destruyó la Paz en Colombia*. Bogota: Siglo del Hombre Editores.

16. Hutchinson, Asa. 2002. "International Drug Trafficking and Terrorism". *U.S Department of State*. <https://2001-2009.state.gov/p/inl/rls/rm/9239.htm>
17. Leech, Garry. 2011. *The FARC: The Longest Insurgency*. New York: Zed Books Ltd.
18. Lupsha, Peter A. 1989. "Towards an Etiology of Drug Trafficking and Insurgent Relations: The Phenomenon of Narco-Terrorism". *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice* 13 (2): 61–75.
19. Maddaloni, Jon-Paul N. 2009. *An Analysis of the FARC in Colombia: Breaking the Frame of FM 3-24*. Fort Leavenworth: United States Army Command and General Staff College.
20. Makarenko, Tamara. 2004. "The crime–terror continuum: tracing the interplay between transnational organised crime and terrorism". *Global crime* 6 (1): 129–145.
21. Miller, Abraham H. and Nicholas A. Damask. 1996. "The dual myths of "narco - terrorism": How myths drive policy". *Terrorism and Political Violence* 8 (1): 114–131.
22. Norman, Susan V. 2018. "Narcotization as Security Dilemma: The FARC and Drug Trade in Colombia". *Studies in Conflict & Terrorism* 41 (8): 638–659.
23. Ortiz, Román D. 2002. "Insurgent Strategies in the Post-Cold War: The Case of the Revolutionary Armed Forces of Colombia". *Studies in Conflict & Terrorism* 25 (2): 127–143.
24. Porpora, Douglas V. 2011. "Critical terrorism studies: A political economic approach grounded in critical realism". *Critical Studies on Terrorism* 4 (1): 39–55
25. Scott, Peter D., and Jonathan Marshall. 1998. *Cocaine politics: Drugs, armies, and the CIA in Central America*. Berkeley: University of California Press.
26. Shelley, Louise I., and John T. Picarelli. 2005. "Methods and motives: Exploring links between transnational organized crime and international terrorism". *Trends in Organized Crime* 9 (2): 52–67.
27. Spencer, David. 2011. "The evolution and implementation of FARC strategy: Insights from its internal documents". *Security and Defense Studies Review* 12 (1–2): 73–98.
28. Stepanova, Ekaterina. 2011. "Beyond "narcoterrorism": Illicit drugs business and terrorist tactics in armed conflicts". In *The Politics of Narcotic Drugs: A Survey*, ed. Julia Buxton, 120–130. London: Routledge.
29. Tate, Winifred. 2001. "Paramilitaries in Colombia". *The Brown Journal of World Affairs* 8 (1): 163–175.
30. The Washington Office on Latin America [WOLA]. 2020. "Disarmament, Demobilization, and Reintegration". *Colombia Peace*. <https://colombiapace.org/disarmament-demobilization-and-reintegration>.

31. UPI Archives. 1982. "Police station attacked near site of Peru prison break". *UPI Archives*. 18. december 2020. <https://www.upi.com/Archives/1982/03/09/Police-station-attacked-near-site-of-Peru-prison-break/2901384498000/>
32. Velez, María A. 2001. "FARC–ELN: Evolución y expansión territorial". *Revista Desarrollo y Sociedad* 47 (2001): 151–225.
33. Wardlaw, Grant. 1988. "Linkages between the illegal drugs traffic and terrorism". *Journal of Conflict Studies* 8 (3): 5–26.

KOSARA STEVANOVIĆ*

Multidisciplinary Digital Publishing Institute
Belgrade

Review work
Received: 23.12.2020
Approved: 02.02.2021
Page: 69–83

DEVELOPMENT OF NARCO-TERRORISM THROUGH THE LENSES OF MORPHOGENETIC APPROACH – FARC CASE STUDY

Summary: The subject of this paper is the development of narco-terrorism before and after the Cold War. It is noticed that many terrorist groups have intensified their activities in organized crime, and especially in drug trafficking after the 1990s, one of which was the Colombian insurgent group FARC. In the paper, we will try to prove the hypothesis that criminal activities of terrorist groups rise as their ideological basis become weaker and that it is a rational choice which terrorist groups make to survive. We will try to offer the answer by analyzing the development of FARC, and by using a morphogenetic approach. This theory is based on critical realism and therefore it acknowledges the equal importance to the structure and actors and it allows us to track their interaction through time. That is why we think that it is most suitable for the analysis of complex and dynamic occurrences like narco-terrorism. At the beginning of the paper, we present a literature review with different conceptions of narco-terrorism, after which we highlight the main presumptions and advantages of morphogenetic theory. At the end of the paper, the author will offer her analysis of the development of FARC through a morphogenetic approach and will review the main factors that caused its intensified involvement in drug trafficking from the 1990s, like the decline of ideology in the group and the international arena, but also the fight for survival in the hostile environment of class war in Colombia.

Keywords: narco-terrorism, morphogenetic theory, FARC, transformation, ideology, rational choice

---

* stevanovic.kosa@gmail.com

Introduction

After the fall of the Berlin Wall in 1989, and declination of danger from a military confrontation, the world faced security threats of a different kind—the threat of narco-terrorism. Since defining terrorism and organized crime is a difficult task by itself, it is even more difficult to define narco-terrorism. The goal of this paper is first to explain the concept of narco-terrorism, but also to offer the answer to our research question—why there was an increase of connection between terrorism and organized crime since the 1990s? The first problem in researching narco-terrorism is the fact that it is made of two occurrences with distinctly different motivations. Even though definitions of terrorism and organized crime differ, we can see that conceptual definitions mostly agree that terrorism is the type of political violence motivated by religious, political, or ideological goals, while organized crime is motivated by making a profit. We can, therefore, say that terrorism, on one hand, represents a “complex form of organized group...political violence” (Симеуновић 2009, 80), to make profound social changes. On the other hand, organized crime is a form of “property crime” which “is characterized by the existence of criminal organization” (Игњатовић и Шкулић 2010, 26) and which goal is to derive profit for the members of that criminal organization.

There is also no consensus on a definition of narco-terrorism, which further complicates the problem. Narco-terrorism was defined in many different ways from the beginning of the use of that term. It was first defined as the use of terrorist methods from organized crime groups (UPI Archieves 1982), then it was thought to be a “global conspiracy” to undermine Western democracy by flooding American streets with drugs (Ehrenfeld 1987), while American Drug Enforcement Administration defines it as a subtype of terrorism (Hutchinson 2002). We agree with the view that narco-terrorism is a subtype of terrorism and that it represents the involvement of terrorist groups in drug trafficking, and we hypothesize that the criminalization of insurgent and terrorist groups rises with the decline of its political and ideological base, but that it is also an answer to challenges to group survival. We will test this hypothesis by analyzing the oldest insurgent group FARC (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*) with the use of morphogenetic theory.

The author will first present an overview of various definitions of narco-terrorism. After that, we will look at the basic elements and advantages of morphogenetic theory. The author believes that the morphogenetic approach developed by Archer (Archer 1982) offers great potential for a better understanding of the combination of terrorism and organized crime and its transformation since the 1990s. This theoretical approach finds a solution between the eternal duality between structure and actor. Namely, we believe that any direction that does not take into account the role of the historical and political context, as well as the role of individuals and gro-

ups as rational actors, cannot provide an adequate explanation of a complex phenomenon such as narco-terrorism. At the end of the paper, using morphogenetic theory, we will try to explain the transformation of the Colombian organization FARC from a left-wing guerrilla to a narco-terrorist group after the 1990s.

Conceptualization of narco-terrorism

The term narco-terrorism, as well as the phenomenon itself, is related to the area of South America, where they originated. During the Cold War, this region was the scene of intense conflicts and wars between classes within the states themselves, but also of a wider struggle for ideological supremacy between the two superpowers—the United States and the Soviet Union. It is, therefore, no coincidence that numerous left-wing guerrillas have sprung up here, such as the FARC, the National Liberation Army—ELN (Ejército de Liberación Nacional), the People’s Liberation Army—EPL (Ejército Popular de Liberación) in Colombia, the 26th of July Movement (Movimiento 26 de Julio) in Cuba, and Sendero Luminoso (Shining Path) in Peru.

The term narco-terrorism was first used in connection with Sendero Luminoso, by Peruvian President Fernando Belaúnde Terry in 1983, which term he used to refer to attacks on anti-narcotic police by that guerrilla. After that, the term narco-terrorism was widely used to denote the activities of guerrillas in Colombia and Peru. Even in a newspaper headline from November 1984, the term narco-terrorism was used to condemn the crime of killing 19 people who worked on coca eradication, which was allegedly committed by Sendero Luminoso (Lupsha 1989, 62). However, it turned out that the guerrilla wasn’t responsible for these killings, but the Peruvian army, which worked by the orders of drug traffickers. Given this, we can see that from the very beginning, the term narco-terrorism was colored by its political meaning, the purpose of which was first to strongly condemn and weaken the activities of leftist guerrillas. However, labeling is nothing new in politics, because, as Simeunović (2009, 94) says “Self-aestheticization is deep in the nature of politics,” and the government always, in addition to using euphemisms for its actions, also tries to delegitimize the opponent.

Narco-terrorism is defined by some authors through Cold War rhetoric, and for example, Ehrenfeld (1987) believes that it is a phenomenon that represents a conspiracy of Russia to undermine American democracy. This is the position of Cantrell (1992, 4), who states that narco-terrorism can involve insurgents, intelligence services, or state officials who want to export the revolution and drug traffickers, with these state officials being exclusively representatives of communist countries. On the other side of the ideological spectrum, however, comes a response that points the finger at US cooperation with the Contras of Nicaragua, which were in-

involved in drug trafficking, as well as the participation of the CIA in drug trafficking in the Southeast Asian Golden Triangle region (Laos, Myanmar, and Burma), known for its heroin production. Thus, Scott and Marshall (1998) believe that the so-called “war on drugs” waged by the United States in the 1980s was, in fact, just an excuse for their fight against insurgents in Latin America and that by sponsoring Contra, the United States itself participated in drug terrorism. These definitions, which come from both sides of the ideological spectrum, can be classified in the category of political and propaganda conclusions, where the line between politics and science is not underlined. It is for this reason that Wardlow (1988) warns of the danger of using terms that are charged with emotions and political and ideological implications and which therefore obscure the true picture and nature of social phenomena and that the term narco-terrorism should be completely avoided.

After the end of the Cold War, however, there has been an increase in work to explain narco-terrorism in a somewhat more systematic way. The term itself, as well as the phenomenon of narco-terrorism, is composed of two words and two phenomena—terrorism and illegal drug trafficking (which is a type of organized crime). It is for this reason that some authors explain it by emphasizing one of these two phenomena. Thus, Lupsha makes his classification and emphasizes organized crime, and believes that “real” narco-terrorism is violence committed by drug traffickers to intimidate the state and its representatives, and for him, this is “Type 1” of narco-terrorism (Lupsha 1989, 63–65).

However, some authors in the study of the concept of narco-terrorism emphasize the second part of this word and see it as a subtype of terrorism. Thus, Simeunović (2009) places narco-terrorism in the classification of terrorism according to the methods that are mostly used. He believes that narco-terrorism is a consequence of the need for terrorist groups to provide a permanent source of income, which therefore become engaged in organized crime, most often drug trafficking (Simeunović 2009, 84). The US DEA also defines drug terrorism as a subset of terrorism “in which terrorist groups or associated individuals participate directly or indirectly in the cultivation, manufacture, transportation or distribution of controlled substances and the monies derived from these activities”, but also in “taxing, providing security for, or otherwise aiding or abetting drug trafficking endeavors to further, or fund, terrorist activities” (Hutchinson 2002). However, the US Department of Defense defines narco-terrorism as “terrorism used to achieve the goals of drug traffickers,” which is contrary to the definition provided by the DEA (Hartelius 2008, 1).

Some authors see narco-terrorism as a continuum along which the relationship between terrorism and organized crime moves. Thus, Makarenko views narco-terrorism from two angles—as the use of organized crime to finance terrorist activities and as the creation of alliances between terrorist and criminal groups. She believes that terrorism and organized crime move along a continuum through different phases of cooperation until they merge in the middle. On the continuum, there are 4

possible phases in their mutual relationship: 1) alliances, 2) operational motivations, 3) convergence and 4) the “black hole”, when the state becomes a prisoner of such hybrid organizations (Makarenko 2004, 131–138). Shelley and Picarelli also developed their linear continuum, where five different phases of this relationship are observed. Namely, they believe that terrorist groups initially use criminal methods, such as forgery of documents or extortions, but that it’s not a long way from the adoption of methods to cooperation between terrorism and organized crime. After method adoption, these groups often begin to buy services from each other, and eventually to cooperate more often and share common goals, which Shelley and Picarelli call a symbiotic relationship (Shelley and Picarelli 2005, 53).

Björnehed emphasizes the double meaning of the term narco-terrorism and believes that its definition depends on the part of the word that is emphasized. Given the ambiguity of the term and the lack of a clear definition, it means not only a combination of drug trafficking and terrorism in one organization but also a conjunction between different terrorist and criminal organizations, whose connections are mostly international. Björnehed also points out that, to better understand narco-terrorism, it is important to understand the similarities and differences between terrorist and criminal organizations, so she makes a useful overview of those. Some similarities are the criminal nature of these organizations, the secrecy of activities, the structure, as well as the need to exchange resources, while the differences are obvious in goals and motivations (Björnehed 2004, 308–312).

Hartelius believes that the definition of narco-terrorism is more of a political construct than a precise definition in criminology and that in the end, the one who has power over language assigns meaning to all terms, including this one. This is evident in the ideological use of the term by some authors who associate it with communism, but not with American actions in Southeast Asia in the 1960s and 1970s. However, he defines drug terrorism as a “part of an illegal complex of drugs, violence, and power, where the illegal drug trade and the illegal exercise of power have become aggregated in such a way that they threaten democracy and the rule of law” (Hartelius 2008, 2–3).

Gomis (2015) is, however, extremely critical of the term narco-terrorism and believes that terrorism and organized crime should not be confused because that is just an attempt to simplify an extremely complex problem. A similar view is held by Miller and Damask (1996), who believe that the term narco-terrorism is mystified and that the concept originated primarily to fulfill the interests of the US administrations of Reagan and Bush. Namely, based on that concept, Reagan and Bush received support for an intense “war on drugs”, which was marked by the invasion of Panama in 1989 under the pretext of arresting Manuel Noriega, who was involved in drug trafficking. Stepanova also looks at the concept of narco-terrorism from a critical angle. Namely, she believes that terrorism is only one of the possible tactics used by armed groups to achieve their political, religious, or ideological goals, while drug

trafficking is only one of the possible ways of financing their activities (Stepanova 2011, 122).

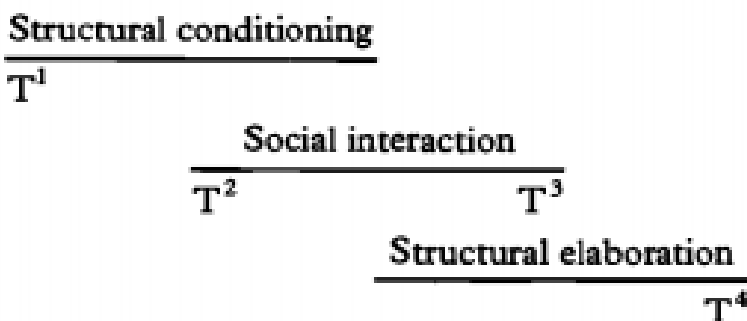
Morphogenetic theory

Morphogenetic theory is based on a critical-realistic theory, which presupposes that the world exists independently of our cognition, but also that not all relations can be directly observed and that there are deep structures in society that cannot be seen. However, although there are some processes and phenomena that we cannot directly observe, we can observe their consequences, while the existence of structures is best explained by social action (see Marsh and Furlong 2005). Precisely because for realists there is a difference between “reality” and “appearance”, they do not necessarily believe that phenomena and processes are as they manifest themselves, nor that what the actors say is really so (30).

Thus morphogenesis in the social sense has a different meaning from that in nature, since in the natural environment it is an unconscious process, while in social reality it is a process that depends on human activity. More precisely, Archer points out that any process that causes social change must contain: 1) structured human relations (context- dependence), 2) human actions (activity-dependence) and 3) human ideas (concept- dependence). It is this dialectical approach to morphogenetic theory—that is, respect for both social structure and human action—that offers the opportunity to better understand complex issues such as narco-terrorism, and goes beyond one-sided and simplistic approaches that favor either structure or action (Archer 2020, 138).

At the heart of the morphogenetic approach is precisely the relationship between structure and action in time, with the initial idea that structure precedes action, while after action there is a change in that structure (Mekanula 2005, 279). Figure 1 shows the scheme of the morphogenetic cycle.

Figure 1. *Morphogenesis of structure (Archer 1995, 193).*

The structural conditioning marked T1 in Figure 1 indicates the first phase of the morphogenetic cycle, which refers to the context in which the action of the actors takes place. This context is a consequence of previous actions and interactions between actors and represents initial and predetermined conditions that affect people's interests and opportunities, such as educational and business opportunities. This conditioning of the context most often occurs through the division of the population into social groups that strive to either maintain the structure or change it, given that the existing structure distributes different interests to different groups at point T2 (Archer 1995, 77). Only within that already existing set of conditions is the second phase of the cycle possible — social interaction, which occurs in the period between points T2 and T3. This interaction usually takes the form of conflict or negotiation with other actors. It is also strongly conditioned by structural factors, but it is also characterized by the power of actors to independently influence events (Mekanula 2005, 280). At this stage, individuals and groups are in interaction with each other, within which they strive to pursue their interests using their abilities, knowledge, and capabilities, structurally predetermined and given in point T2. When we talk about social groups, in the period between T2 and T3, they clash with each other to shape a social form, organization, or practice, which can vary significantly from place to place depending on local circumstances (Archer 2020, 141–142).

The third phase of the cycle is structural elaboration, which takes place at point T4. This phase is a consequence of the actions and interactions that took place in the period T1–T2 and in it, the structural conditions change to a certain extent. These changes are the result of conflicts and compromises between individuals and groups in the previous phase, and they may suit some actors, while for some they may be unfavorable. Therefore, we can see that the structure is not re-created, but its transformation occurs, i.e., morphogenesis. It should also be noted that T4 simultaneously represents the endpoint of one cycle and the starting point of the next one, in which the actors are influenced by changed structural conditions. However, at point T4, structural elaboration doesn't have to occur, but structural reproduction, when the structural conditions remain more or less unchanged. This may be due to the failure of individuals and groups to implement certain changes, or to the success of certain actors in maintaining the status quo (Mekanula 2005, 280).

What is very important to point out is that in the process of morphogenesis, at the T4 point, there is a change, not only in the structure, but also in the actors, and that is what Archer calls double morphogenesis. It is a process when actors lead to structural and cultural elaboration, but there is also an elaboration of the actors themselves (Archer 1995, 247). Actors are also, as Archer says, bearers of something, and so they are actors of the socio-cultural system in which they were born, but they are also bearers of systemic features that they transform. In morphogenetic theory, when we talk about actors, we are talking about collectives and groups that share certain common "life chances". Given that morphogenetic theory is based on

critical realism, and has many common theoretical assumptions with Marxism, so morphogenetic theory is based on the view that these life chances are based on the distribution of resources, which depends on the relationship between those who have resources and property and those who don't, those who have power and those who don't, those who discriminate and those who are discriminated against. These relations are all relations between collectivities (257).

During major economic changes, there is a re-division of the population into those who are interested in preserving the current economic system and those who are interested in change, depending on the situation in which they now find themselves, and mostly without their intention (Archer 2020, 144). This is also represented by the theory of political economy, which is also grounded in critical realism and represents Marx's understanding that people enter into relations that are dependent and independent of the human will, i.e., although these relations are of a social character, they are in a way objective (Porpora 2011, 46). The relationship between structure and relations between actors in the theory of political economy, but also in morphogenetic theory, can briefly be explained in Marx's words that people create their history but not under the conditions of their own making (48).

Morphogenesis of narco-terrorism—The case of FARC

Although the combination of terrorism and organized crime began during the Cold War, it intensified right after it ended. We also cannot say that this connection is one-dimensional, nor that it has remained the same over time. For example, the Colombian group FARC began its activities as a left-wing insurgent group which, in turbulent times in Colombia, when the country was devastated by class war, coups, and political assassinations, aimed to fight for the rights of peasants which lived in rural parts of the country and which have been oppressed for decades. This internal instability was further exacerbated by the geopolitical and ideological struggle between the West and the East so that Third World countries were also exposed to external pressures and served as a chessboard for the game of great powers.

Namely, the FARC arose amid the Colombian civil war between conservatives and liberals, known as *La Violencia* (Violence), which lasted 1948–1958. It emerged as a Marxist-Leninist guerrilla, which goal was to break with the traditional oligarchic rule of the descendants of the conquistadors, but also with political pressures and threats aimed at Colombian sovereignty coming from the United States since the early 20th century. It was the internal turmoil and bloody civil war on the one hand, and the geopolitical struggle between the United States and the Soviet Union for influence in South America, on the other, that constituted the context of the FARC in 1966. This overall context, which includes internal and the external political and social situation at the time of the creation of the FARC in 1966, represents the starting point of the morphogenetic cycle—T1.

The FARC, however, was not the only group to carry out certain activities to pursue its interests in Colombia. The main ideological opponents of the left-wing guerrillas were paramilitary militias, supported by the government, the United States, and landowners. Namely, in 1968, Law 48 was adopted, which allowed the army to organize and arm civilian “self-defense” units. Thus, the military began organizing paramilitary structures, which were also funded by drug traffickers, landowners, and large companies (Leech 2011, 29). So we can see that in Colombia there were many groups with their different interests, which were conditioned by their social position. Namely, there were several smaller left-wing guerrillas in addition to the FARC, such as ELN, EPL, and M-19, who fought to carry out the revolution and exercise their power in the country, then drug traffickers, who sought to make a material gain for themselves and paramilitary militias, who were associated with drug groups and worked in their interest. All these groups interacted with each other and tried to achieve their goals and interests in the most efficient way. Thus, drug traffickers and members of paramilitary groups became natural allies because they had complementary interests in the form of conquering and retaining material goods.

Given their enormous wealth and great ambitions, drug traffickers bought large tracts of fertile land, employed members of paramilitary groups, or even formed their armed groups. Thus, between 1983 and 1985, drug traffickers bought as much as 2.5 million acres of land, which represented as much as 1/12 of the fertile land in Colombia, which was guarded by their private armies (Tate 2001, 165). On the other hand, right-wing paramilitary militias were oriented towards maintaining the status quo and the dominance of wealthy landowners. From the coca boom of the 1970s until 1982, the FARC refused to participate in the drug trade because it considered it to be a product of capitalism and that it enables its strengthening. However, at the Seventh Conference in 1982, The FARC officially decides to start taxing drug traffickers to finance its activities (Velez 2001, 163). Precisely for this reason, we will take 1982 as the T2 point in our morphogenetic cycle, when FARC’s more intensive participation in drug trafficking begins.

In the 1980s, the FARC first cooperated with the Medellin cartel, led by Pablo Escobar, and guarded their cocaine laboratories, but also collected taxes on farmers who grew coca (Henderson 2012, 174). The FARC made great material gains in this way, which increased its military readiness and the number of its members. However, according to Norman (2018, 639), there is a difference in the methods and scope of FARC participation in cocaine between the two periods—the first period is from the Seventh Conference to the early 1990s (1982–1991), and the second period is after 1991. In this first period after the Seventh Conference, the FARC played a mostly regulatory role, managing the coca market, guarding cocaine laboratories and airport cocaine runways, but also by collecting taxes from peasants who were engaged in growing coca and drug dealers. In the second period, which began in 1991, the FARC embarked on “vertical integration”, which meant direct participation in

the sale of coca, and later in the production and smuggling of cocaine. During the 1990s, the relationship between drug traffickers and the FARC changed, as there was increased cooperation between paramilitary groups and drug traffickers, and FARC members feared that drug traffickers worked for paramilitaries (649–650).

The FARC's conflict with drug traffickers and paramilitaries intensified especially after the great success of the Communist Party in the 1986 elections and after the theft of cocaine that belonged to the Medellín cartel by the FARC. The turning point for the development of the FARC happened in 1990, because its main ideological and political leader Jacobo Arenas, died, shortly after the inauguration of the new president César Gaviria (Spencer 2011, 76–77). The death of Arenas was an irreparable loss for the FARC, as he represented its ideological, political, and intellectual support. Maddaloni (2009, 17) points out that the death of Arenas had an immediate impact on the activities of the FARC, especially in terms of participation in drug trafficking. Namely, Arenas was explicitly against FARC interfering too much in the coca trade, because he believed that too much closeness to organized crime would shake the trust of the people who supported it. However, after Arenas' death, the FARC increased its involvement in cocaine production and trafficking and strengthened its ties with drug traffickers.

Factors that also significantly influenced the change in the position and tactics of the FARC were the great international changes in the late 1990s, marked by the fall of the Berlin Wall in 1989. The fall of the Berlin Wall and the collapse of the Soviet Union marked a significant turning point and a serious blow to all leftist movements in the world. These events also significantly weakened the Communist parties, both throughout Latin America and in Colombia, and the FARC had to adjust to the fall of communism and the USSR, as it thus lost support from the great and a powerful ally. Ortiz (2002) states that the FARC, in the post-Cold War environment, went beyond the traditional Latin American guerrilla and quickly adapted to the new situation by developing new political orientations, resources, and strategies. This, in his opinion, enabled the FARC to survive as an organization, as it distanced itself from the collapse of the communist bloc and softened its ideological rhetoric. Namely, the FARC no longer sought a profound and fundamental change in society, based on communist principles, but advocated a change of state to one that would be more efficient (Ortiz 2002, 131). Because of all the above, we take the year 1990 as the point of T3 in our cycle, when an entire important period in history ends, both for FARC and Colombia, and the whole world. Therefore, in our morphogenetic cycle, the interaction between points T2 and T3 takes place in the period 1982–1990.

Point T4 is represented by the year 1991, when a new period of development of FARC begins, but also of its relationship with drug trafficking. After the death of Jacobo Arenas, only its military leader Manuel Marulanda Vélez—remained at the helm of the FARC, and the direction of the FARC's activities became distinctly

military-oriented, with no firm ideological direction. That year, a coalition called Simon Bolivar Guerrilla Coordination (*Coordinadora Guerrillera Simón Bolívar—CGSB*), made up of the FARC, EPL, and ELN began a series of terrorist and guerrilla actions that were much larger in scope than previous actions. That year, guerrillas carried out 425 attacks on security forces, as opposed to 169 attacks in 1990, of which 61 attacks were on installations, 195 harassment attacks, 100 ambushes, and 69 urban attacks. The number of soldiers killed was 461, compared to 339 in 1990, while 276 of them were captured (Spencer 2011, 78). Since the early 1990s, the FARC, in addition to terrorist attacks, has significantly increased its involvement in drug trafficking. The assassination of the main drug boss and leader of the Medellín cartel, Pablo Escobar, in 1993, left a vacuum in the drug market which was filled by the FARC, together with numerous small criminal groups that emerged.

After the death of Pablo Escobar, there was a fall of large cartels and many small criminal groups emerged that took over the drug market. These newly formed groups were decentralized, smaller in size, and not organized in a vertical hierarchy. In this new division of the drug market, FARC also took a significant place, becoming more and more involved in the process of drug production and trade. Namely, FARC expanded its activities in illegal drug production to cooperate with international criminal groups, and now determined cocaine prices, controlled the drug market in parts of the country where its presence was dominant, and also participated in extortion of foreign companies, and carried out a large number of abductions (Cook 2011, 27). During the 1999–2002 truce between the FARC and the Colombian government, during the administration of Andrés Pastrana, The FARC has intensified its participation in cocaine trafficking in demilitarized zones. In addition to expanding the coca fields, FARC also bought coca paste which it later resold, built laboratories for the production of coca paste and cocaine hydrochloride, but also controlled the transport of cocaine from the demilitarized zone (Cunningham et al. 2013, 481).

After point T4, a new cycle of FARC development begins, which, as we have seen, is marked by a change in both military strategy and attitudes towards drug trafficking. This new cycle begins in 1991, when in significantly changed circumstances and socio-political context, there is again a transformation of some groups, such as the FARC, the disappearance of others, such as the Medellín cartel, but also a redefinition of some, such as the transformation of the largest paramilitary group—United Self-Defense Forces of Colombia—AUC (*Autodefensas Unidas de Colombia—AUC*) in several smaller criminal organizations, known by the Spanish acronym for criminal gangs—BACRIM (*Bandas criminales*). We can say that this new cycle ends in 2016, when a truce was signed between the FARC and Colombian President Juan Manuel Santos, after which 13,185 FARC fighters were demobilized by January 2020 (colombiapeace.org).

Conclusion

After the fall of the Berlin Wall and great geopolitical changes, there was an increase of narco-terrorism. However, although the fall of the USSR represents an important turning point in history, foreign policy factors alone are not enough to explain this change. The author believes that to understand any relationship between terrorism and organized crime, it is necessary to understand and include the international political and social context, but also the socio-political situation within the country in which that relationship takes place. We also believe that it is extremely important to recognize that the social conditions and activities of the actors play an equal role in explaining any social phenomenon, including narco-terrorism. That is why we believe that the most suitable theoretical framework for studying narco-terrorism is the morphogenetic theory which offers great potential for an explanation because it recognizes the importance of both structure and action.

At the beginning of our work, we first laid out a conceptualization of narco-terrorism to gain a better insight into what it represents. After that, we made an overview of Archer's morphogenetic theory, to explain what assumptions it stands on and what potential it has in explaining social phenomena and their changes over time. At the end of the paper, we tried to look at the development of the FARC, which has become one of the most famous narco-terrorist groups since the 1990s, precisely through the prism of morphogenetic theory. By identifying key points in the morphogenetic cycle of FARC development, we tried to briefly show that the combination of internal and external structural factors, but also the conditioned interaction of actors, determined the FARC to develop from a leftist guerrilla into a narco-terrorist organization.

Namely, we took 1996 as our starting point for the analysis of T1, when the FARC was created in an atmosphere of intense and fierce class war in Colombia. For the development of the FARC as a narco-terrorist group, the interaction with other actors between points T2 and T3, in the period 1982–1990, is very important. We took 1982 as the point of T2 when the FARC made an official decision on the taxation of farmers engaged in coca cultivation. During the 1980s, the FARC interacted with other actors within Colombia, initially cooperating with drug traffickers and guarding their cocaine laboratories. By the end of the 1980s, the FARC was on one warring side, while drug traffickers and paramilitary groups were on the other. In 1989, the Berlin Wall fell, and the following year, FARC ideological leader Jacobo Arenas, who strongly opposed the FARC's deeper involvement in the drug trade, died. After Arenas' death, the FARC acquired an extremely military character and entered deeper into the drug trade, and its "vertical integration" into the drug trade is rightly spoken of. That is why we take the year 1991 as the point of T4 when intense terrorist attacks by the FARC began, but also the production, mediation, and cocaine

trade. This point also marks the beginning of a new cycle in which the FARC fills the vacuum left over by the collapse of the Medellin and Cali cartels and becomes a strong player in the cocaine market.

References

1. Игњатовић, Ђорђе, и Милан Шкулић. 2010. *Организовани криминалитет*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
2. Марш, Дејвид, и Пол Фурлонг. 2005. „Кожа, а не кошуља: онтологија и епистемологија у политичкој знаности”. У *Теорије и методе у политичкој знаности*, ур. Дејвид Марш и Гери Стокер, 16–40. Загреб: Факултет политичких знаности.
3. Меканула, Стјуарт. 2005. „Структура и дјеловање”. У *Теорије и методе у политичкој знаности*, ур. Дејвид Марш и Гери Стокер, 265–285. Загреб: Факултет политичких знаности.
4. Симеуновић, Драган. 2009. *Тероризам*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
5. Archer, Margaret S. 1982. “Morphogenesis versus Structuration: On Combining Structure and Action”. *The British Journal of Sociology* 33 (4): 455–483.
6. Archer, Margaret S. 1995. *Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Archer, Margaret S. 2020. “The Morphogenetic Approach: Critical Realism’s Explanatory Framework Approach”. In *Agency and Causal Explanation in Economics*, eds. Peter Róna and László Zsolnai, 137–150. Cham: Springer.
8. Björnehed, Emma. 2004. “Narco-terrorism: The merger of the war on drugs and the war on terror”. *Global Crime* 6 (3–4): 305–324.
9. Cantrell, Alvin D. 1992. *Drugs and Terror: A Threat to US National Security*. Carlisle Barracks: U.S. Army War College.
10. Cook, Thomas R. 2011. “The financial arm of the FARC: A threat finance perspective”. *Journal of Strategic Security* 4 (1): 19–36.
11. Cunningham, Dan, Sean Everton, Greg Wilson, Carlos Padilla, and Doug Zimmerman. 2013. “Brokers and Key Players in the Internationalization of the FARC”. *Studies in Conflict & Terrorism* 36 (6): 477–502.
12. Ehrenfeld, Rachel. 1987. *Narco-Terrorism: The Kremlin Connection*. Washington: Heritage Foundation.
13. Gomis, Benoît. 2015. *Demystifying ‘Narcoterrorism’*. Swansea: Global Drug Policy Observatory.
14. Hartelius, Jonas. 2008. *Narcoterrorism*. New York: EastWest Institute.

15. Henderson, James D. 2012. *Víctima de la Globalización: La Historia de Cómo el Narcotráfico Destruyó la Paz en Colombia*. Bogota: Siglo del Hombre Editores.
16. Hutchinson, Asa. 2002. "International Drug Trafficking and Terrorism". *U.S Department of State*. <https://2001-2009.state.gov/p/inl/rls/rm/9239.htm>
17. Leech, Garry. 2011. *The FARC: The Longest Insurgency*. New York: Zed Books Ltd.
18. Lupsha, Peter A. 1989. "Towards an Etiology of Drug Trafficking and Insurgent Relations: The Phenomenon of Narco-Terrorism". *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice* 13 (2): 61–75.
19. Maddaloni, Jon-Paul N. 2009. *An Analysis of the FARC in Colombia: Breaking the Frame of FM 3-24*. Fort Leavenworth: United States Army Command and General Staff College.
20. Makarenko, Tamara. 2004. "The crime–terror continuum: tracing the interplay between transnational organised crime and terrorism". *Global crime* 6 (1): 129–145.
21. Miller, Abraham H. and Nicholas A. Damask. 1996. "The dual myths of "narco - terrorism": How myths drive policy". *Terrorism and Political Violence* 8 (1): 114–131.
22. Norman, Susan V. 2018. "Narcotization as Security Dilemma: The FARC and Drug Trade in Colombia". *Studies in Conflict & Terrorism* 41 (8): 638–659.
23. Ortiz, Román D. 2002. "Insurgent Strategies in the Post-Cold War: The Case of the Revolutionary Armed Forces of Colombia". *Studies in Conflict & Terrorism* 25 (2): 127–143.
24. Porpora, Douglas V. 2011. "Critical terrorism studies: A political economic approach grounded in critical realism". *Critical Studies on Terrorism* 4 (1): 39–55
25. Scott, Peter D., and Jonathan Marshall. 1998. *Cocaine politics: Drugs, armies, and the CIA in Central America*. Berkeley: University of California Press.
26. Shelley, Louise I., and John T. Picarelli. 2005. "Methods and motives: Exploring links between transnational organized crime and international terrorism". *Trends in Organized Crime* 9 (2): 52–67.
27. Spencer, David. 2011. "The evolution and implementation of FARC strategy: Insights from its internal documents". *Security and Defense Studies Review* 12 (1–2): 73–98.
28. Stepanova, Ekaterina. 2011. "Beyond "narcoterrorism": Illicit drugs business and terrorist tactics in armed conflicts". In *The Politics of Narcotic Drugs: A Survey*, ed. Julia Buxton, 120–130. London: Routledge.
29. Tate, Winifred. 2001. "Paramilitaries in Colombia". *The Brown Journal of World Affairs* 8 (1): 163–175.

30. The Washington Office on Latin America [WOLA]. 2020. “Disarmament, Demobilization, and Reintegration”. *Colombia Peace*.
<https://colombiapace.org/disarmament-demobilization-and-reintegration>.
31. UPI Archives. 1982. “Police station attacked near site of Peru prison break”. *UPI Archives*. 18. december 2020. <https://www.upi.com/Archives/1982/03/09/Police-station-attacked-near-site-of-Peru-prison-break/2901384498000/>
32. Velez, María A. 2001. “FARC–ELN: Evolución y expansión territorial”. *Revista Desarrollo y Sociedad* 47 (2001): 151–225.
33. Wardlaw, Grant. 1988. “Linkages between the illegal drugs traffic and terrorism”. *Journal of Conflict Studies* 8 (3): 5–26.